

**LIETUVOS RESPUBLIKOS POZICIJŲ DĖL KLAUSIMŲ, SVARSTOMŲ
2022 M. LIEPOS 26 D. NEEILINĖJE EUROPOS SĄJUNGOS TRANSPORTO,
TELEKOMUNIKACIJŲ IR ENERGETIKOS TARYBOJE, SANTRAUKA**

Š. m. liepos 26 d. Briuselyje, Belgijos Karalystėje, vyks neeilinė Europos Sąjungos Transporto, telekomunikacijų ir energetikos taryba (energetikos klausimai) (toliau – TTE). Tarybos metu ES Tarybai pirmininkaujanti Čekija kvies ES valstybių narių atstovus aptarti energijos tiekimo ES klausimus, rengiantis ateinančiam žiemos sezonui.

**Neeilinės Transporto, telekomunikacijų ir energetikos tarybos darbotvarkė
2022 m. liepos 26 d.**

Darbotvarkės priėmimas

(galimas) A punktų patvirtinimas

- a) Su teisėkūros procedūra nesusijusių punktų sąrašas
- b) Teisėkūros procedūros punktų sąrašas (viešas svarstymas pagal Europos Sąjungos sutarties 16 straipsnio 8 dalį)

Su teisėkūros procedūra nesusijusi veikla

Energijos tiekimo saugumas ES ir papildomos priemonės ruošiantis kitai žiemai
Pasikeitimas nuomonėmis

Kiti klausimai

Klausimo esmė ir Lietuvos pozicija:

Energijos tiekimo saugumas ES ir papildomos priemonės ruošiantis kitai žiemai
Pasikeitimas nuomonėmis

Klausimo esmė:

Reaguodama į Europos Vadovų Tarybos š. m. kovo 31 d. ir birželio 23 d. išvadas, kuriose Europos Komisija (toliau – EK) prašoma imtis skubių priemonių rengiantis potencialiam gamtinių dujų tiekimo sutrikimui ar net visiškam nutraukimui, ypatingą dėmesį skiriant glaudžiam bendradarbiavimui tarp ES valstybių narių, EK rengia komunikatą „Dujų taupymas saugiai žiemai“ (angl. „Save gas for a safe winter“). Pažymėtina, kad šiuo metu yra gauta tik neoficiali šio komunikato versija. Komunikatas bus pristatytas š. m. liepos 20 d. Jo pagrindu vyks diskusija TTE liepos 26 d.

Komunikatas „Dujų taupymas saugiai žiemai“ (toliau – Komunikatas) apžvelgia esamą situaciją ir sėkmingus veiksmus, kurių buvo imtasi siekiant sumažinti gamtinių dujų paklausą, identifikuojami šiuo metu egzistuojantys koordinavimo, reguliaciniai ir kiti mechanizmai ES lygiu bei nubrėžiamos gairės dėl tolimesnių veiksmų siekiant pasirengti galimiems gamtinių dujų tiekimo sutrikimams arba net visiškam nutraukimui. Komunikatas papildoma š. m. gegužės 18 d. pristatytą „REPowerEU“ veiksmų planą.

EK konstatuoja, kad Rusija mažina dujų tiekimą į ES valstybes neres tikslingai, naudodama energiją kaip politinį ginklą ir siekdama daryti neigiamą poveikį ES valstybių narių ekonomikoms bei manipuluoti kainomis. 2021 m. ES priklausomybę nuo dujų importo iš Rusijos sudarė 40 proc. Nuo š. m. birželio vidurio dujų tiekimas Nord Stream I dujotiekiu sumažintas 60 proc. Dujų tiekimas sustabdytas į Baltijos šalis, Lenkiją, Bulgariją ir Suomiją. Tuo tarpu į Vokietiją, Daniją, Nyderlandus, Italiją dujų tiekimas ženkliai sumažintas. Bendrai vertinant, dujų tiekimas iš Rusijos sudaro 30 proc. 2016-2021 m. vidurkio. Visų šių Rusijos veiksmų pasekmė yra istoriškai aukštos ir ypatingai nepastovios energijos kainos, vedančios į infliaciją ir keliančios riziką ekonominiams nuosmukiui.

Komunikate teigiamai, kad veiksmai, kurių EK jau ėmėsi siekiant diversifikuoti dujų tiekimo šaltinius ir kelius bei aktyvios patikimų dujų ir SGD tiekėjų paieškos jau turi teigiamų rezultatų. Nuo metų pradžios į ES importuoti precedento neturintys SGD ir dujų vamzdynais kiekiai. 2022 m. I ketv. SGD importas išaugo 60 proc., palyginti su 2021 m., ir sudarė 11-13 kv. m³. Tuo tarpu dujų importas iš Norvegijos ir Kaspijos jūros išaugo atitinkamai 8 proc. ir 70 proc., lyginant su 2021 m. Pastebimas ženklus SGD importo iš JAV augimas, kuris šiais metais sudarė 30 kv. m³, lyginant su 22 kv. m³ 2021 m. Š. m. birželio mėn. SGD importas iš JAV sudarė 46 proc. viso SGD importo. Nepaisant to, prognozuojama, kad šiam žiemos sezonui saugyklos gali pavykti užpildyti tik 63 proc., kas sudarytų 30 kv. m³ trūkumą žiemos sezonu iš bendro metinio 380 kv. m³ dujų poreikio, esant įprastoms žiemos sąlygoms. Tačiau situacija gali reikšmingai pasikeisti esant neįprastai šaltai žiemai. Prognozuojama, kad 2023 m. lapkričio mėn. saugyklų užpildymas sudarys 41 proc. Pažymėtina, kad šiame kontekste prognozuojama, kad dujų tiekimo sutrikimai pažeidžiamiesiems vartotojams, kurie sudaro 37 proc. bendro ES vartojimo, neigiamos įtakos neturėtų turėti.

Komunikatas numato priemones, kurių turėtų nedelsiant imtis ES valstybės narės solidarumo dvasioje siekiant reikšmingai sumažinti dujų tiekimo ir paklausos disbalansą šiuo žiemos sezonu ir vėliau:

Šildymui ir vėsinimui sunaudojamos energijos mažinimą, įgyvendinant š. m. gegužės 18 d. EK pristatytą Energijos taupymo planą. EK siūlo elektros, naudojamos patalpų vėsinimui, mažinimą vasaros sezono metu, bei alternatyvių šildymo šaltinių diegimą centrinio šildymo sistemoje žiemos sezonu. Siūloma organizuoti energijos taupymo viešinio kampanijas, įvesti privalomą mažinimą pastatuose, valdomuose valdžios institucijų, naudojimo mažinimą komerciniuose centruose, ofisuose ir viešosiose vietose, nustatant 1 laipsniu mažesnę temperatūrą, bei palaiapsniui atsisakyti gamtinių dujų naudojimo šiems tikslams.

Pakeisti dujas alternatyviais kuro šaltiniais (angl. *fuel switching*), pavyzdžiui, pramonėje dujas keisti į biomasę, biometaną, saulės ir kitų atsinaujinančių išteklių energiją, apsvarstyti branduolinių jėgainių veiklos pratęsimą, taip pat taikyti tas pačias priemones anglies arba lignito pakeitimo dujomis atveju. Tam bus reikalingi papildomi veiksmai, siekiant užtikrinti šių naujų energijos šaltinių nepertraukiamą tiekimą. EK pažymi, kad kuro pakeitimo priemonė privalo būti trumpalaikė ir taikoma tik tol, kol kyla rizika kritinės svarbos sektorių veiklai ir vertės grandinėms. Šiuo laikotarpiu EK taikys tam tikras išimtis įpareigojimams ES valstybėms narėms laikytis aplinkosaugos ir klimato kaitos reikalavimų pagal ES teisės aktus. Šios rizikos nelikus, bus sugrįžtama prie ES bendro ekonomikos dekarbonizavimo tikslo.

Taikyti rinka grįstas priemones. EK vertinimu, išaugusios dujų kainos privertė sumažinti dujų vartojimą pramonės sektoriuje 5 proc. Kartu su kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, energijos taupymu, dujų srautų optimizavimu, tai padės apsaugoti pramonę. EK stipriai remia gerąsias praktikas tokias, kaip aukcionavimo arba konkurso sistemos, suteikiant galimybę pramonės šakoms už kompensaciją sumažinti vartojimą. Kita galima priemonė, kuri yra numatyta nacionaliniuose nenumatytų atvejų planuose, yra vadinamoji „nutrūkstama sutartis“ (angl. „interrupted contract“), t. y. lankstumo priemonė, kurią taikant skiriama iš anksto nustatyta finansinė kompensacija, kaip kompensacija už iš anksto nustatytą dujų kiekio sumažinimo lygį atjungimo laikotarpiu. EK taip pat siūlo ES valstybėms narėms taikyti apsigyvenimo sutartis

tarp didelių užsakovų sistema, pagal kurią suderinus su antimonopolinėmis taisyklėmis būtų įmanomas sutarčių apsikeitimas tarp mažiau ir labiau paveiktų energijos gamintojų ir tiekėjų.

Taikyti prioretizavimo kriterijus siekiant sumažinti dujų vartojimą esant parengiamojoje nenumatyto atveju stadijoje ar paskelbus nenumatyto atveju padėtį sektoriuose, kuriems netaikomos apsaugos priemonės (pramonės sektoriuje). EK rekomenduoja laikytis šių kriterijų, jeigu būtų nutrauktas dujų tiekimas ir reikėtų imtis priemonių apriboti dujų naudojimą: kritiškumo visuomenės reikmėms, tiekimo grandinių per sieną nenutrūkstamumo, kurios svarbios ne tik nacionaliniame, bet taip pat ES lygiu, taip pat pakeičiamumo kitu kuru bei mažinimo galimybių, galimo pažeidžiamumo tam tikram sektoriui, naudojančiam dujas, jo atsisakius, kriterijai.

Išnaudojus anksčiau išvardintas priemones, ES valstybėms narėms gali prireikti iš dalies ar visiškai apriboti tam tikrų vartotojų grupių dujų vartojimą, kuriuose ES valstybės narės yra numačiusios nacionaliniuose nenumatyto atveju planuose.

EK pažymi, kad siekiant pasiekti geriausių rezultatų įgyvendinant minėtas priemones, bus reikalinga stipresnė valdysena ES lygiu tam, kad būtų užtikrinta koordinacija ir išlaikytas solidarumas tarp ES valstybių narių. Tuo tikslu EK siūlo toliau veiksmus koordinuoti ES Energetikos platformos pagalba, kuri buvo įsteigta kaip vienas iš „REPowerEU“ pasiūlymų.

Lietuvos pozicija:

- Dėkojame Europos Komisijai už veiksmus ir priemones, kurių imamasi siekiant sumažinti gamtinių dujų tiekimo sutrikimo rizikas. Teigiamai vertiname Komisijos rengiamą komunikatą „Dujų taupymas saugiai žiemai“ ir jame numatytas priemones. Manome, kad visos priemonės vienodai svarbios, todėl integralus šių priemonių taikymas gali padėti pasiekti savalaikių ir ekonomiškai mažiausiai žalingų rezultatų.
- Atlikti vertinimai rodo, kad nepriklausomai į taikomas priemones, rinka ir pramonė pati reaguoja į išaugusias dujų kainas mažindama dujų vartojimą. Pavyzdžiui, prognozuojama, kad Lietuvoje 2022 m. dujų suvartojimas bus 25 proc. mažesnis nei 2021 m. Panašios tendencijos pastebimos regione. Tiekėjai prognozuoja, kad Suomijoje dujų suvartojimas šiais metais sumažės 50 proc.

Diskusijose dėl siūlomų priemonių siūlytume įvertinti keletą svarbių aspektų:

- Svarbu pabrėžti, kad neturėtų būti nustatomas įpareigojantis dujų suvartojimo sumažinimo tikslas, ypatingai vertinant labai trumpą laikotarpį pasirengti siūlomų priemonių taikymui, arba šis įpareigojimas turėtų būti taikomas tik tose ES valstybėse narėse, kurios patiria ekstremalią situaciją dėl gamtinių dujų tiekimo stygiaus.
- Pažymėtina, kad situacija kiekvienoje ES valstybėje narėje, kalbant apie gamtinių dujų importo kelių ir šaltinių diversifikaciją ir galimybes nevaržomai užsitikrinti gamtinių dujų tiekimą iš įvairių šaltinių, yra skirtinga. Šiame kontekste taip pat turėtų būti atsižvelgta į kai kurių ES valstybių narių nuoseklią ir ilgalaikę strategiją bei nacionalines investicijas į energetinės nepriklausomybės nuo Rusijos didinimą.
- Dalis ES valstybių narių, tarp jų ir Lietuva, pastarąjį dešimtmetį investavo dideles pinigų sumas tam, kad taptų nepriklausomos nuo rusiškų dujų importo. Investicijos buvo daromos tam, kad būtumėm pasiruošę tokiam scenarijui, koks Europoje susiklostė šiuo metu ir tam, kad galėtumėm visiškai užtikrinti savo gyventojų, verslo ir pramonės gamtinių dujų poreikius be rusiškų dujų ir be dujų vartojimą apribojančių priemonių. Lietuvos gyventojai ir verslas mokėjo ~100 mln. EUR/ metus gamtinių dujų tiekimo saugumo dedamąją tam,

kad būtų užtikrintas patikimas ir pakankamas dujų tiekimas nepriklausomai nuo išorinių veiksnių.

- Pritariame, kad esant dujų tiekimo sutrikimams, prioritetas turėtų būti teikiamas kritiškai svarbiems sektoriams, kuriems šiuo metu nėra numatytos tiekimo saugumo užtikrinimo priemonės, bet kurie yra strategiškai svarbūs užtikrinant sklandų visuomenės funkcionavimą. Tarp tokių sektorių išskirtume švietimo, socialinių ir sveikatos paslaugų, maisto pramonės (naminių paukščių auginimo, pieno produktų gamybos ir kt.), farmacijos, vandens tiekimo ir nuotekų valymo paslaugas teikiančius sektorius.
- Prioritetas taip pat turi būti teikiamas pažeidžiamiems vartotojams, energijos gamintojams, teikiantiems izoliuoto elektros energetikos sistemos darbo paslaugą ar kitas paslaugas elektros perdavimo sistemos operatoriui, skirtas užtikrinti elektros energetikos sistemos saugų ir patikimą veikimą, taip pat šilumos tiekimo įmonėms bei nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbioms įmonėms. Šiems sektoriams turėtų būti taikomos išimtys dėl galimų dujų vartojimo ribojimų.
- Taip pat labai svarbu, kad trumpalaikio dujų pakeitimo kitu iškastiniu kuru atvejais būtų numatytos išimtys dėl veiklos atitikties Europos Sąjungos aplinkosauginiams reikalavimams.